

PERSONALITATEA SFÂNTULUI MITROPOLIT ANDREI ȘAGUNA ÎN PROCESUL DEZVOLTĂRII NAȚIONALE

Preot LUCIAN PETRU MUREȘAN

Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna prin ampla sa reformă din 1850, constituie cadrul legal în care viziunea existentă până la acel dat în cadrul comunități românești se modifică.

Acum se construiește un alt orizont de așteptări și, implicit o nouă elită care să reprezinte și să actualizeze acest orizont al așteptărilor peste care se vor circumscrie năzuințele românești. Este de remarcă „momentul Șaguna” și din punctul de vedere al separării elitei rurale de cea urbană

Conform recensământului din 1869, profesiile intelectuale în care erau incluși, preoții, funcționari, învățători, profesori, artiști, avocați, personal sanitar, erau în număr de 27.331, adică 1,1% din populația transilvană.¹ Ca urmare, dacă începutul perioadei 1848-1864 aparține tipului de formare populară, din momentul veniri episcopului Andrei Șaguna pe scaunul episcopal al Sibiului, va începe reala tranziție de la forma populară a culturii, care a ghidat dezvoltarea comunității dar și a persoanei aparținătoare acestei comunității, la cea de tip academic, școlară.

Pe umeri elitei de tip tradițional, care se găsea la venirea lui Andrei Șaguna pe scaunul episcopal de Sibiu, se construiește viitoarea elită românească. Baza reformei școlare adoptată la Sinodul din 1850 a făcut posibilă formarea unor generații întregi care nu doar că vor înfăptui Unirea cea Mare de la Alba Iulia, dar vor oferi României „dodoloațe” de acum o așa numită „generație de aur” a culturii și vieții politice românești enumerăm pe Ioan Lupaș, Lucian Blaga, George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Silviu Dragomir etc.

În perioada 1848-1852, marea parte a elitei comunități ortodoxe era rezultatul raporturilor sociale inerente în cadrul careia se derulau. Astfel, se sublinia fie activitatea social-economică, fie puterea financiară de care dispunea. Pe de altă parte, în funcție de regiuni, elita dominantă era fie economico-financiară fie socio-profesională. Elita predominantă în zona Făgăraș-Sibiu era constituită din ciobanii care, datorită activității pe care o prestau, aveau o avere evidentă, de-a dreptul opulentă față de moșii din Apuseni, de exemplu, unde elita zonei Munților Apuseni era constituită din băieșii din minele de aur (localitățile din zona

¹ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contributii demografice*, Fundatia Culturala Romana, Cluj-Napoca, 2000, p. 233.

adiacentă orașului Brad și comunelor de azi Săliște, Băița, Săcărâmb, aveau, în 1780-1797 iconostasele bisericilor, din lemn de tei sculptat și aurit, bisericile fiind ridicate din cărămidă sau piatră înlocuind pe cele din lemn, predominante în arealul geografic amintit).

Zona mai săracă a fost cea a moșilor din zona Abrud – Câmpeni. Asta a determinat ca elita ortodoxă, inițial să fie compusă doar de preot, dascăl sau citeț, micii meseriași în prelucrarea lemnului nefiind, din punct de vedere financiar, prea înstăriții. În mentalitatea individuală și colectivă s-a înrădăcinat puternic ideea că statutul unei persoane este dependent nu doar de performanțele și valoarea individului respectiv, ci, în mare măsură și de apartenența la o anumită comunitate, definită mai ales prin criterii etno-naționale. În asemenea condiții, la destrămarea Imperiului, apartenența etnică a devenit singurul liant capabil să creeze solidarități organice și să inspire loialitate membrilor comunității, iar viitoarele unități politico-teritoriale trebuia, cu necesitate, să și dobândească legitimitatea prin asumarea reprezentării identității și intereselor unei anumite comunități etnice.

În cazul Transilvaniei putem vorbi de o fază de mobilizare ideologică și politică a elitelor, care a precedat și a pregătit mobilizarea națională propriu-zisă. Faptul că românilor, marginalizați și din punct de vedere socio-economic, nu li s-a permis să-și formeze propria „nație“ (termenul „Nație“ trebuie înțeles în primul rând ca o comunitate de drepturi și privilegii la care aveau acces numai nobilii), fundamentată pe norme juridice legale precum restul minorităților naționale, a constituit o întârziere care trebuia rapid depășită.

În continuarea acestei discriminări a fost și Biserica Ortodoxă din Transilvania, care nu s-a bucurat de un statut egal cu confesiunile recepte, catolică, reformată, luterană și unitariană, acest fapt constituind o expresie evidentă de inegalitate etnico-confesională, ceea ce a avut consecințe importante asupra dezvoltării identității naționale românești.

Nivelul precar de pregătire al preoților de confesiune greco-răsăriteană atât din punct de vedere cultural și social, dar și din punct de vedere al calității personale, al felului, de-a se raporta la realitate, al mentalității a fost realmente un șoc pentru episcopul Andrei Șaguna resimțit în cadrul unei vizite pastorale întreprinse pe malul Mureșului. În momentul în care a vizitat satele din această zonă, în preajma satului Tisa, observând preoții locului din punct de vedere al statutului lor clerical precar și al comportamentului, al modului de a se îmbrăca, ce nu se diferenția în nici un fel de păstoriții lor, Andrei Șaguna a putut vizual, conchide nivelul la care se afla instituțional Biserica Ortodoxă din Transilvania, dar și calitatea preoților care mențineau vie legea răsăriteană chiar de la coarnele plugului. De acea, este de apreciat, cu atât mai mult efortul consistent și continuu al vrednicului de pomenire Andrei Șaguna. A găsit o Biserică dărâmată instituțional, dar cu o vie credință și la adormirea sa vom afla o Biserică vie, puternică, având un cler mult mai pregătit și cunoscător al învățăturii de credință, dar și o comunitate

clădită valoric în preajma Bisericii având un dor de libertate și autodeterminare fără de precedent.

În anii 1850-1851 Șulutiu și unii clerici uniți, secondați de miniștrii austrieci catolici „ultramontani” Alexander von Bach și Leon Thun, vor încerca să-i convertească pe toți românii ortodocși din Transilvania la greco-catolicism. Motivația rezida în argumentul oferit de ideea conform căreia dacă în Transilvania ar exista o singură națiune română unită, ea ar trece toată sub protecția puternică a Papei, a Împaratului, a tuturor guvernelor și națiunilor catolice occidentale mari din Europa, și astfel pericolul maghiarizării sau a germanizării ar dispărea. Dacă Șaguna urma să accepte planul, acesta urma să devină Mitropolitul tuturor românilor uniți din cadrul Imperiului. Însă Andrei Șaguna care avea încă din tinerețe experiența maghiarizării, figurând în matricola școlară sub numele de Hungarus, și a cărui influență la Curte a fost mare, a zadarnicit aceste planuri. Bazându-se pe realitatea căreia românii din Principate, Bucovina, Basarabia, Dobrogea sunt cu toți ortodocși, va acționa pentru întărirea confesiunii ortodoxe din Transilvania care trebuie scăpată de ciclul, persecuții, paupertate, nevoi, după ce s-a conservat secole de-a rândul prezervându-și identitatea confesională și națională în pofida tuturor prigonirilor, umilințelor și suferințelor din trecut nu atât de îndepărtat.

În 1864, A. Șaguna obține emanciparea Episcopiei ortodoxe române de Sibiu de sub jurisdicția sârbă, episcopie care a devenit Mitropolie, iar el însuși, Mitropolit, având în subordine canonică, Eparhiile de Arad și Caransebes.

Șaguna considera „națiunea este o lege în sine și nu rațiunea și țelul suprem”² de unde se poate vedea concepția asupra rolului pe care Biserica trebuie să și-l asume, respectiv acela de catalizator, de locomotivă asociației și a mentalului transilvănean. “ Biserica are o datorie specială de a prelua conducerea în acele probleme seculare care afectează în mod vital pe credincioși „³

Respingând ideile romantice potrivit cărora “cu cât mai mult se îndepărtează o națiune – mai ales una alcătuită din țărani, cum era cea română – de simplitatea naturală, cu atât mai probabil este ca ea să fie coruptă din punct de vedere moral”, Șaguna postula un alt tip de educație, prin care se intenționa consolidarea nu numai a structurii culturale a națiunii, ci și a celei spirituale⁴

Chiar dacă din punct de vedere cultural, țăranul ardelean, sau de ori unde din Transilvania și Banat, nu era mai școlat, se poate sesiza o diferență dintre românul de dinaintea anului 1848 și cel din această perioadă, această diferență fiind, rodul libertății asumate, a faptului de-a putea decide chiar greșind uneori. Această realitate este utilizată, exploatată, de către episcopul Andrei Șaguna care vede (având

² Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București, Univers Enciclopedic, 1995, p. 286

³ Pompiliu Teodor, Prefață, în Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, prefață de..., traducere Pr. prof. dr. Aurel Jivi, București, Editura univers enciclopedic, 1995, p.14

⁴ Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București, Univers Enciclopedic, 1995, p. 296

realitatea istorică posterioară lui) în dezvoltarea rețelei școlare, alături de loialitatea către tron, modul de realizare a națiunii române, de stratificare valorică în sânul comunității românești, dar și față de celelalte națiuni din Transilvania și Imperiu. Această viziune a lui Andrei Șaguna, coroborată cu aviditatea mediului rural de-a avea școli, chiar dacă la început adăpostite în clădiri modeste, cu prea puțin învățători calificați (1858, în Ardeal în cele 981 de școli românești, 600 erau de confesiune ortodoxă, având 33.229 elevi, restul fiind unite), a determinat ca la un deceniu de păstorire, deși la instalare nu a găsit nici 100 de școli, în Ardeal să funcționeze 600, rezultatul fiind mai mult decât edificator asupra efortului constant depus de Șaguna în ridicarea nivelului de cultură a poporului pe care îl păstora, dar evidențiază și apetența, dragostea pentru studiu din partea românilor.

Prin Biserică și slujitorii ei s-au răspândit ideile și cunoștințele menite a deveni idealurile vii, care au antrenat prin realizarea lor, unitatea și autodeterminismul transilvănenilor. Întruchiparea ortodoxiei, respectiv a mărturisirii dreptei credințe la acest moment istoric dat, a fost episcopul ulterior mitropolitul Andrei Șaguna, care este prezentat de Jacob Ranicher, secretar al guvernului ardelean și lider a sașilor ardeleni, într-o disertație susținută în 1853, de dreptul mitică. Acesta spune despre A. Șaguna, „El a lovit în stâncă și a deschis pe seama poporului său izvorul culturii intelectuale – e de remarcat această precizare fină din perspectiva ontologică a neamului românesc, atestându-se astfel o cultură clar prezentă populară, vie, mai veche decât ceea ce academică, clasică – Așa putem caracteriza pe Șaguna, care a săvârșit în 1850 pentru români și credincioșii bisericii greco-răsăritene din Ardeal același lucru pe care-l făcuse, înainte cu 300 de ani, Honterus pentru Reformațiune și pentru sași „⁵ Este de remarcat faptul că Andrei Șaguna la data susținerii acestei dizertații era în viață, dar și faptul că marile sale realizări erau încă la începuturi, fapt care nu denotă altceva decât extraordinarul „șoc „ pentru contemporanii săi, care îi vedeau efectiv rolul în edificarea națiunii române pe care-l realiza Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna.

⁵ Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1982, p. 124